

EPONIEMEN

Charles Willems (1859-1930) en de „methode-Willems”

M. THIERY^{1, 2}

De naam van deze Gentse chirurg blijft als eponiem verbonden met de originele, conserverende behandeling van purulente artritis die hij met succes aan het IJzerfront introduceerde (1). Hij was een pionier wiens levensverhaal de boutade van de Duitse schrijver en Nobellaureaat Heinrich Böll (1917-1985) bevestigt: „Die Geschichte des Fortschrittes ist die Geschichte der Undankbarkeit. Die Nachgeborenen übernehmen und geniessen gedankenlos Vorteile, ohne an den Preis zu denken, der für sie gezahlt worden ist.” Want Willems werd vergeten en u zal in toonaangevende medisch-historische werken tevergeefs naar zijn naam en bijdrage aan de heilkunde zoeken.

De dokterszoon Charles Alexandre Léopold Marie Willems, op 5 december 1859 in Gent geboren, studeerde medicijnen in zijn geboortestad en behaalde in 1884,

maxima cum laude, het diploma van doctor in de genees-, heel- en verloskunde (fig. 1) (2-7).

Hij specialiseerde zich in de heilkunde als assistent van de Gentse hoogleraar Victor Deneffe (1831-1910), die hij regelmatig als lesgever verving.

In 1892 behaalde hij aan zijn Alma Mater het diploma van Speciaal Doctor in de Heelkundige Wetenschappen, met een proefschrift getiteld „De la périnéotomie et de ses applications”, waarin hij nieuwe of verbeterde operatietechnieken beschreef (8).

De jonge geaggregeerde ambieerde een academische loopbaan in Gent, maar hij faalde. Emile Van Ermenegem (1846-1932), Vast Secretaris van de Académie royale de Médecine, schreef daarover in zijn éloge: „La destinée, dont il eut, hélas, plus d’une fois, à subir l’injustice, en disposa autrement” (2). Meerdere malen liep het mis, want in 1894 weigerde de minister van Binnenlandse Zaken en Openbaar Onderwijs hem te benoemen voor de cursus „Medische Kliniek en Kindergeneeskunde” en twee jaar later, eveneens om extra-academische, d.i. om politieke redenen (3), hem als repetitor aan de kliniek heilkunde aan te stellen. De pech bleef hem achtervolgen: toen in 1905 de leerstoel van prof. Deneffe vrijkwam, werd door de faculteit een andere kandidaat naar voren geschoven en benoemd.

Gefrustreerd, maar geenszins ontmoedigd, zette dr. Willems zijn hectische leven verder. Benevens zijn drukke particuliere praktijk werkte hij in De Bijloke, het Gentse Burgerlijk Hospitaal, waar de Commissie van Openbare Onderstand voor hem de afdeling kinderheilkunde had opgericht. Hij was tot 1907 diensthoofd van de heilkundige afdelingen van het grote ziekenhuis. Hij publiceerde veel en hield op binnen- en buitenlandse congressen lezingen o.m. over nieuwe of door hem verbeterde technieken, zoals de reconstructie van de aars-sfincter en de afleiding van urine bij blaastuberculoselijders. Zijn voordracht op het Berlijnse chirurgencongres in 1909, getiteld „Sur le traitement des épanchements traumatiques (hemartrose) du genou par la ponction suivie de la marche immédiate” maakte indruk en oogstte succes.

In 1902 werd hij verkozen tot voorzitter van de Société Belge de Chirurgie en maakte hij van de gelegenheid gebruik om met zijn Brusselse collega Antoine Depage (1862-1925) de Société internationale de Chirurgie boven de doopvont te houden. Datzelfde jaar richtte hij de „Archives internationales de Chirurgie” op,

Fig. 1: Charles Willems (10).

¹ Stichting Jan Palfyn en Museum voor Geschiedenis der Geneeskunde, „Het Pand”, Gent.

² Correspondentieadres: prof. em. dr. M. Thiery, Aan de Bocht 6, 9000 Gent.

een tijdschrift dat succes kende, maar wegens de oorlogsomstandigheden in 1914 ter ziele ging.

Het jaar 1912 was een keerpunt in zijn loopbaan: de eerste Balkanoorlog was uitgebroken en dr. Willems werd door het Rode Kruis aan het hoofd van de „Ambulance gantoise” naar het Servische front gestuurd, waar hij kennismaakte met de oorlogschirurgie, een ondervinding die hem twee jaar later grote diensten zou bewijzen.

Toen de Duitsers ons land bezetten, bevond hij zich in de VS op een congres. Zonder aarzelen stak hij de oceaan over en sloot hij zich als vrijwilliger, met de rang van majoor, aan bij de medische dienst van het Belgisch leger dat hem begin 1915 aan het hoofd stelde van het militair hospitaal van Hoogstade, „un hôpital à peu près à 7 kilomètres des tranchées et qui reçoit en majorité des blessés graves, jugés inévacuables à plus grande distance. Il m'a fourni un matériel important pour l'étude de la chirurgie de guerre d'urgence, celle qui doit, de toute nécessité, être faite sur le front même” (1). Deze vooruitgeschoven post, die slechts een zestigtal bedden telde en in een bejaardenhuis (Godshuis Clep) was gehuisvest, was het door de

Engelsen opgerichte en geëvacueerde „Belgian Field Hospital” (4). Hij breidde hem uit en leidde met strenge hand een ploeg competente en gedisciplineerde medewerkers op (fig. 2). Hij saneerde de instelling en introduceerde de aseptische wondbehandeling. Hij zorgde ervoor dat van alle patiënten gedetailleerde observaties neergeschreven werden en dat de overleden soldaten geautopsieerd werden. Hij omringde zich onder meer met een radioloog en een fotograaf (4). Hij organiseerde lessencyclussen waaraan collega's uit alle fronthospitalen deelnamen. Een van zijn leerlingen was dr. Norbert Goormaghtigh (1890-1960), later hoogleeraar pathologische anatomie in Gent, met wie hij tijdens en na de oorlog publiceerde. Hij bewerkte zijn lessen tot een geïllustreerd leerboek, „Manuel de chirurgie de guerre”, dat reeds na één jaar herdrukt werd. Het boek werd later ook vertaald en werd het brevier van de geallieerde legerartsen (fig. 3) (1). In dit boek besprak hij ook uitgebreid zijn originele techniek voor de aanpak van besmette (purulente) gewrichtsverwondingen, de „methode-Willems” waarop hij later nog meerdere malen is teruggekomen (9).

Fig. 2: Gedenkplaat aan rustoord Clep, een dankbare hulde aan kolonel-geneesheer C. Willems, bestuurder van het M.H. van Hoogstade (foto L. De Broe).

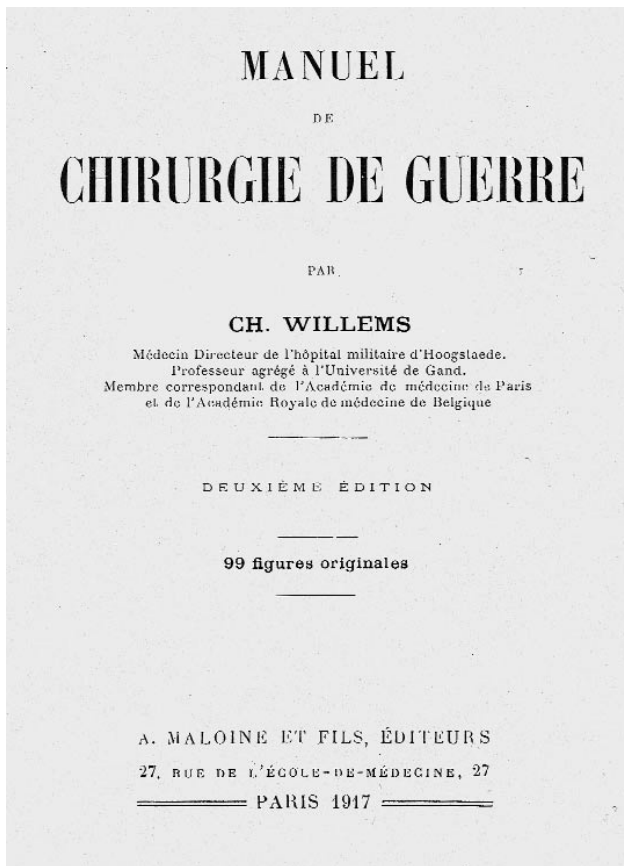

Fig. 3: Titelblad van de tweede uitgave van de „Manuel de chirurgie de guerre” (1).

Na de oorlog werd kolonel-geneesheer Willems directeur van het Militair Hospitaal van Gent. Enkele maanden later werd hij eervol ontslagen uit het leger.

De academische droom die hij tot dan tevergeefs had gekoesterd, werd in 1919 eindelijk verwezenlijkt toen de Rijksuniversiteit Luik hem als opvolger van de overleden Alexander von Winiwarter (1848-1917) tot Ordinarius in de heelkunde genoemde (5). Zijn uitzonderlijke didactische gaven werden door studenten en collega's tegelijk bijzonder op prijs gesteld. In 1926 verscheen zijn tweede leerboek, „Manuel de technique chirurgicale”, waarin hij zijn lessen bewerkt en uitgebreid had (10).

Ondanks zijn talrijke eerbewijzen – hij was lid van liefst drie academiën, Fellow van de Royal College of Surgeons (London), erelid van de Royal Society of Medicine (London) en Chevalier de la Légion d'honneur – bleef hij een bescheiden man. Op 19 januari 1930 overleed hij in Luik. Volgens zijn wens werd hij in stilte begraven, enkel begeleid door zijn broer, majoor Maurice, de enige overlevende van 13 kinderen, één enkele vriend en een trouwe verpleegster.

De „mobilisation active immédiate dans le traitement des lésions articulaires”, oorspronkelijk toegepast bij

hemartrose en later overgebracht op de oorlogschirurgie, blijft zijn belangrijkste bijdrage aan de heelkunde. Het betreft de artrotomie onder narcose, onmiddellijk gevolgd door actief bewegen van het getroffen lidmaat, door hem als volgt in de „Manuel de chirurgie de guerre” becommentarieerd: „Sans immobilisation, les lésions articulaires guérissent plus vite et mieux ... Nous n'appliquons aucun appareil ni attelle, mais obligeons le blessé à commencer dès le premier jour de petits mouvements actifs; il est chargé de mobiliser lui-même son articulation. Il n'y a jamais à craindre qu'il aille trop loin. Il s'arrêtera aussitôt que la douleur apparaît, et il est inutile qu'il aille plus loin ... Rien ne vaut cette mobilisation active pour le maintien de la fonction. Elle est infiniment supérieure aux mouvements passifs, parce que ce n'est pas seulement l'articulation qui en profite, mais aussi le système musculaire. Lorsque la méthode est bien appliquée, il ne reste rien à faire après la cicatrisation. La fonction est restaurée en même temps que la plaie est guérie”. Hij aanzag zijn methode als een soort „massage interne favorisant la résorption des exsudats, et surtout par l'expulsion du pus à chaque mouvement, débarassant ainsi la jointure mieux que ne le ferait le meilleur drainage” (1).

De „methode-Willems”, waarmee ontelbare amputaties werden voorkomen, werd in het interbellum algemeen toegepast, maar werd in jaren 1940 door de antibioticatherapie verdrongen.

Dankwoord

Mijn oprechte dank aan Luc De Broe, conservator en bibliothecaris van de Palfyn-stichting. Hij verzamelde de literatuur en gaf een inspirerende voordracht in de 2005-cyclus van de Jonckheere Stichting (faculteit geneeskunde UGent) over zijn held.

Literatuur

1. WILLEMS C. Manuel de chirurgie de guerre. Paris: A. Maloine et Fils, 1916. Herwerkte herdruk in 1917.
2. VAN ERMENGEM E. Eloge de Charles Willems. Bull Acad Roy Med Belgique 1930; 10: 15-20.
3. VERNIEUWE J. Eloge de Charles Willems. Bull Acad Roy Med Belgique 1933; 13: 489-498.
4. GOORMACHTIGH N. Charles Willems (1859-1930). Les Cahiers de la Biloque 1953; 3: 209-213.
5. ALBERT F. Charles Willems. Liber Memorialis de l'Université de Liège 1867-1935, Faculté de médecine (tôme III). Liège: Rectorat de l'Université 1936.
6. SONDERVORST FA. Geschiedenis van de geneeskunde in België. Brussel: Elsevier, 1981.
7. DE BROE L. Willems, Charles Alexandre Léopold Marie, chirurg, hoogleraar. Nationaal biografisch woordenboek. Brussel: Paleis der Academiën 2005; 17: 754-758.
8. WILLEMS C. De la périnéotomie et de ses applications. Gand: H. Engelcke; Paris: Vve Babé et Cie, 1892.
9. WILLEMS C. Quelques applications de la mobilisation active immédiate dans le traitement des lésions articulaires. Volume jubilaire offert au Professeur Forgue le 4 novembre 1924. Paris: Masson et Cie, 1924.
10. WILLEMS C. Manuel de technique chirurgicale. Liège: Vaillant-Carmagne, 1926.